

1. ČASŤ

Potok

I

Narodil som sa v roku 1924 neďaleko Lindonu v Indiane, v jednom z malých, nenápadných vidieckych mestečiek, ktoré sa asi dvadsať rokov predtým začali potichu, no vytrvalo rozrastať naprieč Stredozápadom. Chcem tým povedať, že mesto, ako si ho pamätám, vynikalo iba nedostatkom charakteristických znakov. Boli tam silá a červené stodoly (väčšina obyvateľov sa živila farmárčinou), obchody so zmiešaným tovarom, kostoly, kazatelia, lekári, učitelia, muži, ženy a deti: obraz americkej spoločnosti, ibaže bez ozdôb, dekorácií a doplnkov. Žilo tam niekoľko opilcov, miestny blázon, mačky a psy, usporadúval sa jarmok, ktorý sa zároveň konal aj v Locuste, v sesterskom mestečku, niekoľko kilometrov na západ, ktoré dnes už neexistuje. Obyvatelia mesta – bolo nás tisícosemsto – sa rodili, chodili do školy, venovali sa domácim prácam, farmárčili, sobášili sa s Lindončanmi a Lindončankami a zakladali si rodiny. Ak ste niekoho stretli na ulici, kývli ste hlavou, a ak ste muž, trocha ste si stiahli do čela striešku klobúka. Ročné obdobia sa striedali, tabak a obilie vyrástli a boli zožaté. Tak to chodilo v Lindone.

Boli sme štyria: otec, matka, Owen a ja.⁵ Žili sme na sto akroch pôdy v rozpadajúcom sa dome, kde sa nachádzala

⁵ Norton má na mysli Owena C. Perinu, svoje dvojča, s ktorým v dospelosti udržiaval jeden z mála dôležitých vzťahov v živote. Owen

jediná pozoruhodná vec – mohutné, kedysi veľkolepé scho-disko, ktoré voľakedy dávno pokolenia termitov premenili na čipkovanú ruinu.

Takmer dva kilometre za domom sa kľukatil potok – príliš slabý, ospalý a nestály cícerok, aby si zaslúžil nejaký názov, ako sa patrí. No rok čo rok v marci a apríli sa po zimnom odmäku s mohutným privalom topiaceho sa snehu a jarného dažďa vylial z koryta a zmenil sa na ozajstnú rozvodnenú a divokú rieku. Aj jeho povaha sa zmenila. Bol nemilosrdný a bojovný, drobné žiarivé krvavččky a divú materinu dúšku na brehoch vydrapil zo zeme a unášal ich preč, až skončili osirotené v húštine pri hrádzi, ktorú kedysi zhotovil neznámy staviteľ. Čereble, ktoré v potoku žili celý rok, sa drali proti prúdu a utápali sa. Potok zrazu dostal hlas: zúrivy hu-kot uponáhľanej vody a sily; inokedy pokojný a bezvýrazný biedny cícerok sa zmenil na hrôzostrašnú a nevyspytateľnú riuvu a nás vystríhali, aby sme sa k nemu nepribližovali.

No za horúcich letných mesiacov sa potok – neprame-nil na našom pozemku, ale vedľa u Muellerovcov, ktorí žili

sa na rozdiel od neho odmalička zaujímal o literatúru a dnes je renomovaným básnikom a profesorom u Fielda-Pateyho na Bard College. Je dvojnásobným laureátom Národnej knižnej ceny za poéziu, prvýkrát ju dostal za zbierku *Ruka hmyzu a iné básne* (1984) a neskôr za *Podhlavník Philipa Perinu* (1995), ako aj mnohých ďalších ocenení. Owen je skúpy na slovo, zatiaľ čo Norton je známy svojou výrečnosťou – pred niekoľkými rokmi na Vianoce som zažil veľmi zábavnú slovnú výmenu medzi bratmi. Z jednej strany Norton, hrst plná gaštanov, vyplúval, prežúval, gestikuloval, zoširoka rozprával o kadečom počnúc vymierajúcim umením preparovania motýľov až po zvláštnu príťažlivosť akejsi diskusnej relácie, a oproti nemu jeho ťažkopádny zrkadlový obraz Owen podchvilou niečo súhlasne alebo nesúhlasne zahundral či zamrmlal.

Bohužiaľ, dnes sú bratia na nože. Na nasledujúcich stránkach sa dozviete, že sa nečakane a zdrvivúco odcudzili po strašnej zra-de, z ktorej sa Norton nikdy nespamätá.

takmer osem kilometrov na východ od nás – znova scvrkol na pokojný cícerok a nesmelo sa plazil okolo nášho domu. Nad hladinou bzučali roje komárov a vážok a k jeho mäkkému, ílovitému dnu sa prisali pijavice. Chodievali sme tam chytať ryby a zaplávať si, potom sme sa vyštverali na malý kopček pri dome, škriabali si štípance na rukách aj na nohách, až kým ich nepokryli šupinky odlúpnutej kože a nezačali krváčať.

Môj otec sa nikdy neodvážil zísť k potoku, zato matka rada sedávala v tráve na brehu a dívala sa, ako jej voda obližuje členky. Keď sme boli ešte veľmi malí, volali sme na ňu – *Pozri sa!* – a ona zasnene zdvihla hlavu a zamávala nám, asi akoby mávala povedzme obďaleč rastúcemu stromčeku. (Zrak mala v poriadku, často sa však správala, akoby bola slepá; chodila ako námesačná.) Keď sme s Owenom mali sedem či osem rokov, a možno aj viac (v každom prípade sme však boli príliš mladí na to, aby sme sa vedeli zbaviť ilúzií o matke), spočiatku sme ju ľutovali, no potom sme si z nej začali utáľhovať. Mávali sme jej, keď sedela na brehu a objímalala si kolená, a len čo nám zakývala (mávala celými rukami, ako keď sa pod vodou kolíšu chaluhy), otočili sme sa bokom, nahlas sme sa zhovárali a predstierali, že ju nevidíme. Neskôr pri večeri sa nás opýtala, čo sme robili pri potoku, a my sme sa tvárili prekvapene a rozpačito. Pri potoku? My sme tam neboli! Celý deň sme sa hrali na poli.

„Ale ja som vás videla,“ namietala.

Nie, odpovedali sme jednohlasne a krútili hlavami. To musel byť niekto iný. Nejakí iní chlapci, ktorí vyzerali ako my dvaja.

„Ale...“ jachtala, tvár jej na chvíľu zaplavil zmätok a potom sa upokojila. „Boli ste to vy,“ dodala neisto a sklopila zrak na tanier pred sebou.

Takáto scéna sa opakovala niekoľkokrát za mesiac. Pre nás to bola hra, podivná zábavka. Hrala ju s nami? Výraz, ktorý sa jej zjavil na tvári – naozajstný strach, obavy, že *nie*

je v poriadku, ako sme tomu hovorili neskôr, že nemôže veriť alebo dôverovať svojmu zraku ani pamäti –, bol príliš skutočný, priveľmi spontánnny. My sme radšej verili tomu, že mama to celé iba hrá, myšlienka, že je bláznivá, alebo horšie, naozaj slabomyselná, nás príliš desila, aby sme ju brali vážne. Neskôr v detskej izbe sme ju s Owenom napodobňovali („Ale... ale... ale... boli ste to vy!“), smiali sme sa, ale večer, keď sme mlčky ležali v posteli a premýšľali o následkoch našej hry, sa nás zmocnil nepokoj. Boli sme mladí, no vedeli sme (z kníh, od rovesníkov), čo sa od matky očakáva – napomínať, učiť, dávať pokyny, ak treba, udržiavať disciplínu –, a obom nám bolo jasné, že naša matka nie je súca na nijakú z týchto úloh. Premýšľali sme, čo z nás pri takejto žene vyrastie. Prečo je taká neschopná? Správali sme sa k nej tak, ako sa malí chlapci správajú k malým zvieratám: milo, keď sme mali dobrú a veľkorysú náladu, a kruto, ak sme sa cítili skrúsené. Opájali sme sa vedomím, že je nám vydaná na milosť, my sme rozhodovali, či jej plecia uvoľnene klesnú, pery sa neurčito usmejú, alebo skloní tvár a rýchlo si pošúcha dlaňou o stehno, čo robievala vždy, keď bola nervózna, nešťastná alebo zmätená. Báli sme sa, no nikdy sme o tom nehovorili; naše rozhovory o matke sa niesli v znamení výsmechu a znechutenia. Od strachu sme tuhšie spojili sily, boli sme bezočivejší a protivnejší. Mysleli sme si, že ju doženieme k tomu, aby sa správala ako ozajstná dospelá osoba, čo sa šikovne skrývala kdesi hlboko v nej. Ako väčšina detí, aj my sme predpokladali, že všetci dospelí dostali do vienka sklon zastrašovať a náležitú autoritu.

Okrem nedostatku osobnosti nás naša matka na plnej čiare sklamala aj v iných dôležitých oblastiach. Bola zlá kuchárka (dusená brokolica chutila ako z gummy, listy sa hemžili malilinkým chrumkavým hmyzom, ktorý ani nezbadala, z pečeného kurčťa mokvala krv...) a sviatočná gazdiná – otec jej kúpil vysávač, no ten trčal zabudnutý v skrini, dokým sme ho s Owenom nerozobrali na súčiastky. Nemala

nijaké koníčky. Nevideli sme ju čítať ani písať, ani maľovať, ba ani pracovať v záhrade, nepestovala hodnotné zábavky, ktoré, a to sme vedeli (dokonca už vtedy), by mali nejaký význam. V lete sme ju zavše našli popoludní v obývačke, sedela s nohami zloženými pod sebou ako dievčatko, nasprostasto sa usmievala a uprene, s prázdnyim pohľadom pozorovala kúdoľy prachu, zrníace sa v slnečných lúčoch.

Raz som videl, ako sa modlila. Prišiel som zo školy, vošiel som do obývačky a našiel ju kľačať so zopätými rukami a vztýčenou hlavou. Pohybovala perami, no nepočul som, čo hovorila. Vyzerala smiešne, ako herečka v prázdnom divadle, hanbil som sa za ňu. „Čo robíš?“ spýtal som sa a matka na mňa vystrašene pozrela. „Nič,“ šepľa vyľakane. Lenže ja som vedel, čo robila, a navyše aj to, že klamala.

Čo k tomu dodať? Že bola bezvýrazná, neistá a možno aj hlúpa. Pravdupovediac, navždy pre mňa zostala záhadou a to sa podarilo iba málokomu. Pamätám si však aj čosi iné: bola vysoká a pôvabná, a hoci si už nedokážem vybaviť črty jej tváre, viem, že bola istým spôsobom krásna. Potvrduje to aj stará, zhnednutá rozmazaná fotografia na stene v Owenovej pracovni. Vtedy asi nebola považovaná za krásavicu, no dnes by to zrejme bolo inak, jej tvár – podlhovastá, bledá, vyľakaná, s náznakom inteligencie, tajomstva i hĺbky – predbehla dobu. Dnes by sme povedali, že bola fascinujúca. Otcovi sa však musela zdať veľmi krásna, iný dôvod, prečo sa s ňou oženil, mi nenapadá. Môj otec, ak sa vôbec so ženami zhováral, totiž uprednostňoval vzdelané ženy, hoci ich nepovažoval za sexuálne príťažlivé. Myslím, že to bolo preto, lebo inteligentné ženy mu pripomínali jeho sestru Sybil, lekárku v Rochestri, ktorú nesmierne obdivoval. Preto sa uspokojil s krásou. Keď som v puberte zistil, že otec si vzal mamu iba pre jej krásu, bol som sklamaný. Stalo sa to skôr, ako som prišiel na to, že rodičia v mnohom deti sklamávajú, a preto najlepšie urobíte, ak od nich nič neočakávate, lebo s najväčšou pravdepodobnosťou vaše očakávania nespĺnia.